

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ПЕРШОГО КЛАСУ

Шопіна М.О.

*доцент кафедри методики та психології
дошкільної і початкової освіти
інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
місто Київ, Україна*

DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF STUDENTS OF THE FIRST CLASS

Shopina M.A.

*the associate Professor of the Department
of methodology and psychology of preschool
and primary education, Institute
of postgraduate pedagogical education
of Kyiv University named after Boris Grinchenko,
Kyiv city, Ukraine*

Анотація

У даній статті розглядаються особливості психічного та розумового розвитку учнів, що навчаються у першому класі. Докладно описуються методики з розвитку творчого потенціалу першокласників.

Abstract

This article discusses the features of the mental and intellectual development of students enrolled in the first grade. Details the methodology for the development of the creative potential of first class.

Ключові слова: молодший школяр, творчий потенціал, уява, мотиваційна готовність.

Keywords: Junior high school student, creativity, imagination, motivational readiness.

Більшість дітей наприкінці дошкільного віку прагне стати школярами, пов'язуючи це бажання передусім із зовнішніми ознаками зміни свого соціального статусу (портфель, форма, власне робоче місце, нові взаємини з людьми тощо). Однак справжня мотиваційна готовність зумовлюється пізнавальною спрямованістю дошкільника, яка розвивається на основі притаманної дітям допитливості, набуваючи характерних рис перших пізнавальних інтересів (бажання опанувати грамоту, читання та ін.).

Якщо ж пізнавальна активність не сформована, дитину приваблюють різноманітні другорядні мотиви, пов'язані зі сприйняттям школи як місця для розваг, і дитина виявляється неспроможною взяти на себе обов'язки учня.

Навчання у сучасній школі вимагає також розумової готовності. Діти приходять до школи з досить широким колом знань і умінь, а головне — із розвинутим сприйманням і мисленням (вони вже мають освоїти операції аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, групування тощо), які дозволяють систематично спостерігати за предметами та явищами, виділяти в них істотні особливості, міркувати й робити висновки. Крім того, діти повинні володіти початковими навчальними вміннями (концентрація уваги не на результаті, а на процесі виконання навчальних завдань, самоконтроль, самооцінка та ін.).

Велику роль відіграє і емоційно-вольова готовність, зокрема, вміння дошкільника довільно керувати своєю поведінкою, пізнавальною активністю, спрямовувати її на розв'язання навчальних завдань тощо. Навчання в школі має бути для нього джерелом позитивних емоцій, що допоможе знайти своє місце серед однолітків, підтримає впевненість у собі, у своїх силах. Важливо, щоб ці позитивні емоції пов'язувались із навчальною діяльністю, її процесом та першими результатами.

Теоретично основа тлумачення поняття дитячої творчості будується на визнанні наявності в дітей уроджених задатків, які незалежно й спонтанно виявляються в діяльності дітей. У ранньому дитинстві вже складається вільна творчість, що відповідає принципам волі творчості. Джерелом музичної творчості вважають життєві явища, саму музику, музичний досвід, яким опанувала дитина. Але також не слід забувати й рекомендується розвивати творчий потенціал у дітей, що не володіють музичним слухом, здатностями до малювання й так далі.

Процес дитячої творчості викликає в дітей особливе бажання діяти в щирій і невимушеній обстановці в таких видах діяльності, як гра, інсценівка, пісня тощо. За своєю природою дитяча творчість синтематична й часто носить імпровізаційний характер. Вона дає можливість значно повніше судити про індивідуальні особливості й вчасно виявити здатності в дітей.

Б.М. Теплов відзначає, що раннє залучення дітей у творчу діяльність корисне для загального розвитку, цілком відповідає потребам і можливостям дитини. У дітей семи років широко розвивається самостійна творчість: музична, театральна, літературна. Цієї ж точки зору стосовно значення результативної продуктивної діяльності, ролі творчої уяви й особливостей дотримуються Л.С. Виготський [1], В.Г. Леонтьєв [2], А.В. Запорожець. К. Головська доводить у своєму дослідженні, що діти проявляють творчість у такій близькій їм діяльності, як музичні ігри, хороводи, танці, спів, у всіх видах української народної творчості.

Надзвичайно цікаве питання про ранні прояви творчості, їх характер і форми, а також про подальшу трансформацію творчої діяльності, що

виявилася в ранньому віці (дошкільному та молодшому шкільному). Брак фронтальних і систематичних досліджень ускладнює побудову гіпотези про специфіку та психологічні особливості **ранньої творчої діяльності**, однак деякі аспекти досліджено та визначено.

Ось чому так важливе починати розвивати творчий потенціал саме з першого року навчання дітей у школі.

Програма розвитку творчого потенціалу розроблена для всіх учнів першого класу, незалежно від їхньої успішності. Діти, що добре вчаться, зможуть ще більше розгорнути своє творче мислення, а слабші учні, виконуючи посильні для них нестандартні завдання, зможуть набути впевненості у своїх силах, навчитись управляти своїми пошуковими діями, підпорядковувати їх певному плану.

Улюблена іграшка

Напередодні попросіть дітей принести з дому улюблені іграшки.

Діти сідають у коло, і кожен знайомить усіх зі своєю улюбленою іграшкою. Після цього всі разом складають казку, головні герої якої — улюблені іграшки дітей. Можна тимчасово оселити улюблені іграшки дітей у класі й час від часу просити їх «розповідати казки».

Здогадайся, хто прийшов

Попросіть дітей сісти в коло і запропонуйте кожному витягти картку. Деякі картки порожні, на інших написані, наприклад, такі слова: **учитель, президент, лікар, мати, журналіст, грабар** та ін. Група дітей, у яких на картках щось написано, відходить убік або виходить з кімнати.

Потім кожен член цієї групи по черзі повертається в коло дітей. При цьому він повинен поводитися так, щоб інші здогадалися, хто він такий. Після цього кожен, хто стоїть у колі, повинен звернутися з вітанням до того чи іншого «актора» відповідно до соціального статусу людини, яку той зобразив.

Неуважна людина

Роздайте дітям картки з назвами різних якостей (наприклад: любов до людей, увага, чуйність, кмітливість, уміння слухати, уміння приймати рішення тощо). Діти повинні скласти казку про лікаря (вчителя тощо), **що** втратив ту чи іншу якість, і про те, що із цього вийшло.

Найкращий директор цирку

Попросіть дітей подумати, які якості повинен мати хороший директор цирку. Усі відповіді дітей записуються на дошці. Потім діти у групах або індивідуально відповідають на запитання: учинить добросовісний директор цирку, якщо станеться така подія:

- у нього в цирку почнеться епідемія якої-небудь хвороби серед тварин;
- із цирку піде клоун;
- під час вистави в гімнаста розболиться зуб;
- глядачам не сподобається вистава;
- під час вистави в цирку трапиться пожежа;

- артисти цирку посваряться;
- будинок цирку закрийється на ремонт.

(Наприклад: **якщо в цирку почнеться епідемія якої-небудь хвороби серед тварин, відповідальний директор запросить найкращих ветеринарів, поліпшить харчування тварин, дасть їм вихідні дні тощо**).

Мудра Сова

Роздайте дітям картки із зображенням різних лісових мешканців.

Діти стають у коло. Один із учнів — Мудра Сова. Кожен придумує яку-небудь ситуацію, для свого лісового мешканця і запитує пораду в Сови.

Наприклад: **двоє зайченят на галявині побилися між собою через одну велику ягоду суниці**.

Порада Сови: **оскільки ягода одна, зайченята повинні подарувати її своїй матері**.

Якщо Мудра Сова протягом кількох секунд не може дати мудру пораду, Совою стає той, кому нічого не порадили. Наймудріша Сова та, яка дасть лісовим мешканцям найбільше мудрих порад. Потім лісові мешканці малюють те, що їм порадила Мудра Сова.

Угадай, хто я

На столі у педагога лежать картки із зображеннями різних тварин. Кожен по черзі підходить до столу й витягає яку-небудь картку, а потім намагається зобразити ту тварину, назва якої написана на картці. Інші діти вгадують, кого він зображує.

Можна запропонувати дітям зобразити своїх улюблених тварин.

Опиши тварину

Об'єднайте дітей у дві групи. Дітям першої групи роздайте листівки із зображенням різних тварин і попросіть їх по черзі написати на дошці кілька рис характеру тих або інших тварин. Попередьте дітей, що вони не повинні називати зовнішні ознаки тварини (наприклад: колір шкіри, наявність голок або хвоста, кількість лап тощо).

Діти другої групи за цими ознаками повинні відгадати, про яку тварину йдеться. Вони можуть ставити додаткові запитання, що також не стосуються зовнішніх ознак тварин. Потім групи міняються ролями.

Інший варіант вправи

Усім дітям роздаються листівки із зображеннями тварин. При цьому листівки повторюються так, щоб у трьох-чотирьох дітей, які сидять у різних місцях, були однакові тварини. Кожен складає опис своєї тварини. Потім діти по черзі зачитують свої описи, а решта учнів намагається відгадати, про яку тварину йдеться. Дуже цікаво порівняти описи тих самих тварин, що зроблені різними дітьми.

Хто де живе

Діти стають у коло, і педагог запитує всіх дітей по колу: які тварини або птахи живуть у лісі (у полі, на лузі, у морі, у пустелі)? Діти по черзі перелічують цих тварин. Той, хто не зміг назвати тварину, вибуває з кола. Перемагає останній, хто залишився в колі.

Лісові характери

Попросіть дітей написати на аркушах назву тварини:

- яка в лісі найголовніша;
- яка в лісі найхитріша;
- яка в лісі найсильніша;
- яка в лісі найсміливіша;
- яка в лісі найдобріша тощо.

Потім попросіть дітей пояснити свої думки.

Ведмідь і лисиця

Роздайте учням картки, на одному боці яких зображені різні звірі, а на іншому — якась літера (наприклад, на звороті картки з ведмедем — літера «Л»). Діти повинні назвати:

- лісового мешканця на літеру «Л», з яким дружить ведмідь (**лисиця**);
- хорошу рису ведмедя на літеру «Л» (**любов до ближнього**). Потім діти повинні скласти казку про того чи іншого звіра та його товариша.

Приклад

Жив собі ведмідь, у якого не було друзів. Одного разу під час прогулянки лісом він побачив голодне лисеня, що потрапило в капкан. Ведмідь звільнив його, а потім почастивав ослаблого лисеня смачним медом. Лисеня поїло меду й відразу стало сильним. Воно подякувало ведмедеві й побігло до своєї мами. Увечері лисиця разом з лисеням принесли ведмедю букет квітів. З тих часів ведмідь і лисиця потоваришували.

Життя шафи

На дошці пишеться яке-небудь слово (наприклад: **шафа, стілець, цебро, ложка** тощо). Діти об'єднуються в групи й відповідають на запитання:

- Із чого може бути зроблена шафа?
- Чи може у шафи змінюватися настрій?
- Чи може шафа хворіти?
- Чи є у шафи друзі?
- Що шафа відчуває, коли її протирають і лагодять?
- Кого зі членів родини шафа любить найбільше?
- Чи пам'ятає шафа майстра, який виготовив її?

Потім діти складають казку про шафу або малюють її портрет.

Угадай предмет

Попросіть кожного принести з дому яку-небудь річ (наприклад: листівку, вазочку, вишитий рушник). Діти повинні розповісти іншим про предмет, принесений з дому, не називаючи й не показуючи його. Попередьте дітей, що в розповіді слід згадати, для чого служить або служив цей предмет.

Діти вгадують, про який предмет ідеться.

Про що розповіли речі?

Роздайте дітям картки із зображенням різних предметів. Потім розділіть дітей на пари або невеликі групи й запропонуйте їм уявити себе різними предметами, що розмовляють між собою, а потім записати ці розмови.

Якщо розмови предметів вийдуть цікавими, можна показати ці сценки іншим дітям.

Інший варіант цього завдання

Попросіть дітей уявити й записати, про що розмовляють речі в їхній квартирі за відсутності господарів. Можна об'єднати дітей у групи й дати різні завдання. Наприклад: розмова кухонного посуду, меблів у вітальні, меблів у передпокої, одягу в шафі тощо.

Потім кожна група зачитує розмови своїх речей.

Група, яка придумала найцікавішу розмову, нагороджується призом.

Нове зі старого

Виберіть який-небудь предмет (наприклад: стару газету, консервну бляшанку, колесо від коляски тощо). Попросіть дітей придумати десять нових уживань цьому предмету.

Перемагає той, хто придумав найбільш оригінальні вживання **різним** предметам.

Потім попросіть дітей намалювати, як люди по-новому вживають ті або інші предмети.

Інший варіант цього завдання

Запропонуйте дітям принести з дому які-небудь непотрібні їм речі: старі книги, іграшки, одяг.

Об'єднайте дітей у групи й попросіть їх скласти історію нового життя для якої-небудь старої речі. Перед цим заздалегідь обговоріть з дітьми, що необхідно зробити для того, щоб стара річ почала нове життя.

Інший варіант цього завдання

Напишіть на дошці назви яких-небудь предметів або явищ навколишнього світу (наприклад: **шматок мила, крейда, ганчірка, дощ, сніг**). Запропонуйте дітям подивитися на ці звичні предмети або явища іншими очима і спробувати знайти в кожному з них якнайбільше цінного, цікавого й корисного для людей. Перемагає той, хто виявив у звичному предметі най-більше цінного й корисного (наприклад: **гноми можуть використати мило як меблі, а ганчірка може замаскувати вхід у мишачу нірку** тощо).

Після гри запропонуйте дітям написати оповідання за темою «Що нового й цікавого я дізнався про різні предмети, коли дивився на них іншими очима».

Що до чого додатне

Перелічіть які-небудь предмети (наприклад: автомобіль, книги, помідор та ін.). Попросіть дітей придумати, докладно описати й намалювати кілька способів застосування цих предметів:

а) узятих з реального життя;

б) вигаданих, фантастичних.

Приклад

Реальні способи застосування помідора: його кладуть у салат, додають у борщ, з нього роблять томатний сік, його солять і маринують.

Фантастичні способи застосування помідора: можна зняти з помідора шкірку і з цієї шкірки зробити червону фарбу; можна побудувати з помідорів паркан; можна спекти помідорний хліб тощо.

Ми веземо потягом

Запропонуйте дітям стати в коло. Потім один з учнів промовляє: «Ми веземо потягом...». Наступний по колу продовжує: «...велосипед». (Називається будь-який предмет, який можна везти потягом.) Діти повинні бути уважними, тому що далеко не все можна везти потягом.

Наприклад, потягом не можна везти **хмари, водоспад, гору**. Наступний учень називає слово на ту саму літеру, що й попередній (наприклад **віолончель**). Діти можуть називати слова на останню літеру попереднього слова. З кола виходить той, хто назве слово неправильно або не зможе придумати слово на ту чи іншу літеру.

Перемагає учень, що залишився в колі. Переможець починає наступний тур гри: «Ми веземо автобусом...» або «Ми веземо кіньми...» тощо.

Загальні ознаки

Назвіть дітям будь-які два предмети й попросіть навести для обох якнайбільше загальних ознак. Наприклад: **ножиці й хліб, ці слова називають предметами; це вироби, виготовлені людиною; ці предмети є в кожному домі**. Інший приклад — **квітка й людина: і квітка, і людина можуть рости; не можуть жити без води й сонця** тощо.

Хто або що якого кольору?

Попросіть дітей швидко записувати, якого кольору ті предмети та явища, які ви називатимете. Діти повинні ставити номер слова й навпроти писати той чи інший колір або кольори. Якщо діти не знають, який колір вибрати, навпроти номера слова ставиться прочерк. Слова і словосполучення підбираються найрізноманітніші — і прості, і складні (наприклад: **сніг, трава, захід сонця, вода, тигр, клавіші піаніно, очі кішки в темряві**).

Учні першого класу можуть навпроти номера слова ставити риску олівцем того чи іншого кольору.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : Психол. очерк. / Л. С. Выготский – М. : Просвещение, 1991. – 92 с.
2. Леонтьев В. Г. Психологические механизмы мотивации учебной деятельности / В. Г. Леонтьев, Учебное пособие. – Новосибирск : Изд-е НГПИ, 1987. –92 с.
3. Шопіна М.О. Розвиток мислення дітей 5-ти – 9-ти років та підлітків. / М.О. Шопіна, Навчально-методичний посібник. – Київ: Славутич – Дельфін, 2015 – 62 с.